

สมุนไพรใกล้ตัว

เจตมูลเพลิงแดง

อรุณรัตน์ ทองคำ / รวบรวม

หากเรามองย้อนถึงสมัยอดีตแม้จะยังไม่มีความเจริญรุ่งเรือง ในเรื่องของการแพทย์ เกษียต่างๆ ก็มีความล้าหลังในการรักษาอาการบางอย่างอาจมุ่งเน้นไปในเรื่องไสยศาสตร์เวทมนต์คาถามารักษา แต่คนสมัยโบราณก็ถือว่าเป็นจุดเริ่มของภูมิปัญญาต่างๆ ที่รู้จักคิด สังเกต ทดลองและทดสอบสมุนไพรหลากหลายชนิด จนมั่นใจแล้วว่าสามารถนำมาปรุงเป็นยารักษาโรคภัยต่างๆ ได้ผล สิ่งนี้ถือว่าเป็นมรดกอันล้ำค่าอย่างยิ่งที่คนในสมัยโบราณได้ฝากไว้

แม้ปัจจุบันคนไทยเราห่างจากเรื่องเหล่านี้ไปแล้วแต่สิ่งดีและมีค่าก็ยังคงความดีอยู่เช่นนั้นไม่เปลี่ยน สำหรับผู้เขียนเอง ก็รู้สึกขอบคุณท่านบรรณาธิการหนังสือสารนครศรีธรรมราช ที่ได้เห็นถึงความสำคัญของภูมิปัญญาสมุนไพรไทย ให้มีพื้นที่ได้เผยแพร่ข้อมูลต่างๆ ในฉบับนี้ขอนำเรื่องของเจตมูลเพลิงแดงมาแนะนำให้อ่าน ซึ่งนอกจากจะเป็นสมุนไพรแล้วยังมีดอกสวยงามสามารถปลูกเป็นไม้ประดับได้สวยงามอีกด้วยค่ะ

“เจตมูลเพลิงแดง” ชื่อเรียกกันหลากหลาย เช่น ปิดปัดแดง (เลย), ปิดปิวแดง (ภาคเหนือ), ไฟใต้ดิน (ภาคใต้), ดอกชูวอ (กะเหรี่ยงเชียงใหม่), ตั้งชูไว้ (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน), ค่ายวู (กะเหรี่ยง-กาญจนบุรี), อุบ๊ะกูจ๊ะ (มลายู-ปัตตานี), จื่อเสียวขาว, หงฮวาตัน (จีนกลาง) และ เจ็ดหมื่นเพลิง **ชื่อวิทยาศาสตร์** : *Plumbago indica* Linn. **ชื่อสามัญ** : Rose-colored Leadwort, Rosy Leadwort, Fire Plant, Official Leadwort และ Indian Leadwort **วงศ์** : PLUMBAGINACEAE เจตมูลเพลิงแดงเป็นพืชที่มีถิ่นกำเนิดอยู่ในประเทศอินเดีย

เจตมูลเพลิงแดงเป็นพืชล้มลุกที่มีอายุหลายปีและถือเป็นสมุนไพรเก่าแก่ชนิดหนึ่งของไทยและอินเดีย ที่มีคุณสมบัติเป็นสมุนไพรสร้อย จึงจัดเป็นสมุนไพรประจำชาติไทย ในตำรายามาตรฐานของการแพทย์แผนไทยรวมทั้ง หมอยาตระกูลโตทั้งหมดทั่วโลกต่างรู้จักและนำมาใช้ประโยชน์เมื่อกว่าเกือบพันปีมาแล้ว โดยเฉพาะส่วนของราก ที่มีความสำคัญ โดยรากเจตมูลเพลิงแดงเมื่อมีอายุ ๓ ปี ขึ้นไปนิยมมาทำเป็นยาเลื้อยบำรุงกำลัง หรือใช้ผสมในยา บำรุงสำหรับสตรีหลังคลอด รวมถึงในตำรับยาปรับธาตุด้วย แต่ต้องระวังจากรากเจตมูลเพลิงแดง หากถูกผิวหนัง จะทำให้ไหม้พองเหมือนโดนเพลิงไฟ อีกทั้งต้นเจตมูลเพลิงแดงยังมีสารสำคัญ ก็คือสาร Plumbagin ซึ่งมีฤทธิ์ ในการต้านเชื้อแบคทีเรียและต้านการเติบโตของเซลล์มะเร็งได้เป็นอย่างดี สอดคล้องกับงานวิจัยของคณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พบว่า ตำรับเบญจกูลซึ่งเป็นตำรับยาสมุนไพรที่มีรากเจตมูลเพลิงแดงเป็นหนึ่งในส่วนผสม สามารถต้านเซลล์มะเร็งปอดและลำไส้เนื่องจากมีสาร Plumbagin ซึ่งมีฤทธิ์ในการยับยั้งได้ดี แต่สารชนิดนี้มักเสื่อม สลายง่ายในอุณหภูมิปกติ ๒๕ องศาเซลเซียส จึงควรเก็บรักษาสารสกัดไว้ในอุณหภูมิต่ำหรือเก็บในตู้เย็น

ลักษณะสมุนไพร

เจตมูลเพลิงแดงเป็นไม้พุ่มล้มลุกขนาดเล็ก สูงเพียง ๑-๑.๕ เมตร ลำต้นกลมเรียบ กิ่งก้านมักทอดยาว กิ่งอ่อนสีเขียวปนแดงบริเวณข้อมีสีแดง ยอดอ่อนสีแดง ใบมีสีเขียวเป็นใบเดี่ยวออกสลับกันรูปรีแกมรูปไข่ ความกว้าง ๓-๕ ซม. ความยาว ๘-๑๓ ซม. ใบบาง ปลายใบแหลม โคนใบโค้งมน ก้านใบและแกนกลางใบอ่อนมีสีแดง ดอกสีแดงหรือม่วงออกเป็นช่อแบบช่อกระจุกจะเชิงลด ก้านช่อดอกมีดอกจำนวนมากประมาณ ๑๐-๑๕ ดอกออกเป็นช่อตั้งขึ้นที่ปลายกิ่งหรือปลายยอด ใบประดับรูปไข่ขนาดเล็ก ความยาว ๐.๒-๐.๓ ซม. เกสรเพศผู้ ๕ อัน ตรงข้ามกลีบดอก อับเรณูยาวประมาณ ๒ มม. รั้งไข่อัน ก้านเกสรเพศเมียมีขนยาวที่โคน กลีบเลี้ยง ๕ กลีบ รูปใบหอกที่เป็นหลอดเล็ก ความยาว ๐.๕-๑ ซม. มีสีเขียวและมีขนเหนียวปกคลุม หากจับจะรู้สึกเหนียวติดมือ ผลลักษณะเป็นฝักกลมๆหรือทรงรียาว ผลแห้งเมื่อแก่จะแตกตามร่อง

ส่วนที่นำมาใช้ประโยชน์ : ราก, ต้น, ใบ, ดอก และ ผล

สรรพคุณทางยา

ราก ต้านโรคมะเร็ง ช่วยเจริญอาหาร แก้อาตุพิการ เป็นยาบำรุง เป็นยาขับประจำเดือน เป็นยาฆ่าเชื้อโรค รักษาโรคผิวหนังกลากเกลื้อน รักษาแก้มโรค โรคทางเดินปัสสาวะอักเสบ อัมพาต อาการไอ และขับเสมหะ ตันแก้กำเดา ยาขับประจำเดือนของสตรี แก้ฝีบวม ฝีบวมอักเสบ แก้อาการฟกช้ำ แก้เคล็ดขัดยอก

ใบ ยารักษาอาการ ช่วยขับลม ช่วยขับเสมหะ ช่วยในการย่อยอาหาร

ดอก แก้โรคหนองเยื่อรักษาโรคตา

ผล แก้อาการปวดฟัน แก้ฝี

วิธีการใช้

- ต้านโรคมะเร็ง ช่วยเจริญอาหาร แก้อาตุพิการ เป็นยาบำรุง เป็นยาขับประจำเดือน เป็นยาฆ่าเชื้อโรค รักษาโรคผิวหนังกลากเกลื้อน รักษาแก้มโรค โรคทางเดินปัสสาวะอักเสบ อัมพาต อาการไอ และขับเสมหะ **นำรากมาต้มกับน้ำ ดื่มรับประทาน**

- แก้ฝีบวม ฝีบวมอักเสบ แก้อาการฟกช้ำ แก้เคล็ดขัดยอก **นำต้นสดมา ๒๐ กรัม ตำให้แหลกผสมกับเกลือเล็กน้อย ใช้เป็นยาพอกบริเวณที่เป็นฝีจนเริ่มรู้สึกว่าร้อนแล้วให้เอาออก**

- ยารักษาอาการ ช่วยขับลม ช่วยขับเสมหะช่วยในการย่อยอาหาร **นำใบมาปั่นผสมกับพริกไทย ขมิ้นดำ ดีปลี และไพล แล้วปั้นเป็นลูกกลอน**

- แก้โรคหนองเยื่อ รักษาโรคตา **นำดอกมาต้มกับน้ำ ดื่มรับประทาน**

- แก้อาการปวดฟัน แก้ฝี **นำผลมาตำแล้วพอกบริเวณที่เป็น**

การปรุงอาหาร

ยอดอ่อนและใบมีรสชาติเผ็ดร้อนและมีกลิ่นหอม ใช้รับประทานเป็นผักสดได้ หรือนำมาใส่ข้าวต้ม หรือนำไปปรุงเป็นอาหาร เช่น ทำแกงคั่ว แกงเผ็ด แกงเนื้อ เป็นต้น

สมุนไพรไทยอันเป็นยาอันโบราณนั้นไม่ว่าจะด้วยวิธีการใด ที่จะทำให้มีประสิทธิภาพและเห็นสรรพคุณได้อย่างรวดเร็ว สมุนไพรไม่มีอันตรายเมื่อใช้อย่างเหมาะสม และถูกวิธี สมุนไพรต่างๆ แต่ละชนิดนั้นเอามารักษาด้วยการรับประทาน ต้ม กิน เข้าไปในร่างกายเพื่อบำบัดเยียวยาอาการของโรคให้หายไปหรือทุเลาลงไปเรื่อยๆ จนหายขาด ยังมีประโยชน์แก่มนุษย์เราที่จะรู้จักนำมาใช้เพื่อบำบัดโรคที่เกิดขึ้นแก่ตนเองและผู้อื่นด้วย

ที่มา

สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข “สมุนไพรใกล้ตัว” ๒๕๒๙
คณะแพทยศาสตร์ “งานวิจัยสมุนไพร” ๒๕๒๑